

اوقه‌های نو

نهاد بهداشت و سلامت عمومی

▮ **سیدمهرداد محمدی***

● بهداشت و سلامت عمومی یکی از ارزشمندترین و پرافتخارترین نهادهای بشری است. در دو سده گذشته، فلسفه و اقدامات عملی در زمینه بهداشت و سلامت عمومی، موجب پیشگیری از مرگ و ناخوشی، افزایش امید به زندگی و بهبود سلامت بی‌مانند و عظیمی در سطح جوامع و عرصه جهانی شده است. این نهاد اجتماعی، مهم‌ترین نیرو برای عدالت اجتماعی است و نیز بخشی از ماهیت توسعه و هم عامل توسعه است. در چارچوب «جایزه بین‌المللی بهداشت و سلامت عمومی»، شش فرایند، مباردت با تلاش اجتماعی متمایز به عنوان ارکان تشکیل‌دهنده این نهاد شناسایی شده‌اند که در ادامه، این حوزه‌ها و جوایز مربوط به هر یک را مرور می‌کنیم.

جایزه اسنو در مطالعات اپیدمیولوژیک: جان اسنو، در زمره برجسته‌ترین دانشمندان در تاریخ اپیدمیولوژی و پدر اپیدمیولوژی مدرن است که به سبب مطالعه درباره اپیدمی بیماری وبا در لندن در سال ۱۲۳۳ و خورشیدی و مبارزه با این بیماری به‌ویژه پیش از کشف تئوری میکروبی برای بیماری‌ها شهرت دارد. مطالعات اپیدمیولوژیک دربرگیرنده مطالعات علمی اصلی یا مروری درباره شیوع، بروز، بار و علت‌شناسی بیماری‌ها یا عوامل تعیین‌کننده شایع یا اپیدمیک و تهدیدکننده سلامت جمعیت و ایجادکننده شواهد هستند. این مطالعات، به جهت تشخیصی و ماهوی، طیف بالقوه بسیار گسترده‌ای داشته و ممکن است فرای مطالعات بیولوژیک بوده و به حوزه‌های اجتماعی، شهری یا اقتصادی نیز مربوط شوند.

جایزه نایتینگل در راه‌حل‌ها و فناوری‌ها: فلورانس نایتینگل، پرستار، ریاضی‌دان و آمران انگلیسی و بنیان‌گذار حرفه پرستاری مدرن است که در ابداع اتخاذ روش‌های سترواستازی مؤثر در کاهش قابل ملاحظه عفونت‌های متعاقب اعمال جراحی و سایر بیماری‌های عفونی، شهرتی جهانی دارد. امروزه راه‌حل‌ها و فناوری‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری متنوعی به وسیله انسان برای برخورد با مشکلات سلامت جمعیت، طراحی و توسعه یافته است. این راه‌حل‌های بالقوه، طیف بسیار گسترده‌ای دارند؛ از واکسن‌ها و آنتی‌بیوتیک‌ها گرفته تا جادرهای مقابله با پشه توفول و اپلیکیشن‌های سلامت دیجیتال.

جایزه آلمانی در وکیل مدافعی و حمایت‌طلبی: آلمانی، بزرگ‌ترین شهر و پایتخت وقت قزاقستان، محل برگزاری یکی از مشهورترین نشست‌های جهانی سلامت در سال ۱۳۵۷ خورشیدی با شعار «سلامت برای همه» بوده است. نهاد سلامت عمومی یک پروژه چندبخشی یا فرابخشی به شمار می‌رود که تأمین اهداف سلامت عمومی تا حد درخور توجهی به مشارکت بخش‌های خارج از بهداشت و درمان وابسته است. این بخش‌ها شامل حمل و نقل، آموزش، اسکان، محیط زندگی و حفاظت از محیط زیست و محیط کار است. تأمین همکاری و حرکت سایر بخش‌ها به اولویت‌دادن به سلامت جمعیت، نیازمند رهبری، تبلیغ و حمایت‌طلبی و داشتن شور و نرد برای سلامت جمعیت و عدالت اجتماعی است. در سه آلمانی از این جهت نمادین است.

جایزه شادوری و پیله‌رودی در نظام‌ها و اصلاحات ساختاری: کامل شادوپور و سیروس پیله‌رودی، طراحان و پیاده‌کنندگان نظام شبکه مراقبت‌های اولیه بهداشتی ایران در دهه ۱۳۶۰ شمسی هستند. برخی از جنبه‌های نظام شبکه بهداشتی درمانی ایران دارای شهرتی جهانی است. نظام‌های مدیترتی، شیوه‌های کار، سیستم‌ها و طراحی‌های ساختاری کوچک و بزرگ متنوعی، حمایت‌کننده و مجری تأمین اهداف بهداشتی و سلامت جمعیت در حوزه‌های متنوع ماهوی آن هستند.

جایزه دلایید در سیاست شهری و عمومی: آدلاید استرالیا، محل برگزاری دومین اجلاس بین‌المللی ارتقای سلامت در سال ۱۳۶۷ خورشیدی با تأکید بر مسئولیت ویژه دولت‌ها از طریق سیاست‌گذاری‌های عمومی به‌منظور ایجاد زیرساخت‌های زندگی سالم و تسهیل انتخاب‌های سالم شهروندان بود. از آنجا که نهاد سلامت عمومی یک پروژه چندبخشی یا فرابخشی است، بنابراین طیف وسیعی از اقدامات کشور، سیاست‌گذاری عمومی و طراحی شهری و شهرداری به وسیله دستگاه‌های عمومی غیربهداشتی درمانی یا سازمان‌های غیردولتی و بخش خصوصی بر سلامت جمعیت تأثیر وسیع و عمیق دارند.

جایزه گینس در انفاق، اهدا و خدمت بشردوستانه:

بیل و ملیندا گیتس، بنیان‌گذاران بنیاد بیل و ملیندا گیتس در سال ۱۲۷۹ خورشیدی هستند. این بنیاد، بزرگ‌ترین و مشهورترین اهداکننده خصوصی بشردوستانه به بهداشت و سلامت عمومی در دنیا از جمله برای ریشه‌کن‌سازی مالاریا، فلج اطفال، تراخم و سلامت مادران و کودکان در نقاط مختلف جهان به‌ویژه کشورهای محروم به شمار می‌رود. ابتکار عمل‌های بشردوستانه، اهدا و وقف منابع و خدمت شبانان از سوی افراد، سازمان‌های غیردولتی، جامعه مدنی و بخش شرکتی در زمینه سلامت جمعیت، جریان اجتماعی عظیمی برای رفع بهبود و ارتقای سلامت جمعیت به حساب می‌آیند.

◀ **مدرس دانشگاه علوم پزشکی تهران**

بزرگداشت تصدیق موفقیت جمهوری اسلامی ایران در مهار تراخم و دریافت گواهی از سوی سازمان بهداشت جهانی

راویان ۱۰ سال توسعه سلامت عمومی در کشور

گزارشی از یازدهمین جشنواره علوم بینایی و چشم‌پزشکی شمس

قبیل استفاده از آنتی‌بیوتیک و جراحی شدید، وی افزود: «براساس استانداردهای سازمان بهداشت جهانی با چهار تا پنج درصد جمعیت مبتلا به تراخم هم می‌توانستیم گواهی مهار تراخم دریافت کنیم. این در حالی است که در پیمایش‌های انجام‌شده، حتی یک مورد تراخم هم در کشور مشاهده نشده است.»

جوایز بین‌المللی بهداشت و سلامت عمومی

هم‌زمان با این جشنواره «جوایز بین‌المللی بهداشت و سلامت عمومی» با هدف شناسایی، معرفی و تجلیل از مطالعات، اقدامات و ابتکار عمل‌های تأثیرگذار در عرصه بهداشت و سلامت عمومی، ترویج و تقویت آرمان، فلسفه و رویکرد کار سلامت عمومی در ایران، منطقه و جهان برگزار شد. این جشنواره امسال با محوریت تراخم و مشارکت‌کنندگان در کنترل تراخم در صد سال گذشته در قالب شش جایزه از سوی مؤسسه جرجانی اعطا شد. جایزه «اسنو» در مطالعات اپیدمیولوژیک، جایزه «نایتینگل» در راه‌حل‌ها و فناوری‌ها، جایزه «آلمانی» در وکیل‌مدافعی و حمایت‌طلبی، جایزه «شادپور و پیله‌رودی» در نظام‌ها و اصلاحات ساختاری، جایزه «آدلاید» در سیاست شهری و عمومی و در نهایت جایزه «گیتس» در انفاق و اهدای بشردوستانه از جوایزی است که امسال به برگزیدگان آنها تندیس‌های طلا اهدا شد. جایزه اسنو به پروفیسور بری راسل جونز به دلیل مطالعات وی در حوزه اپیدمیولوژی (همه‌گیرشناسی) و جایزه نایتینگل در راه‌حل‌ها و فناوری‌ها به پروفیسور محمدقلی شمس اعطا شد. کمیسیون بهداشت و درمان مجلس شورای اسلامی موفق به دریافت جایزه آلمانی در وکیل‌مدافعی و حمایت‌طلبی و سازمان بهداشت و درمان صنعت نفت (شرکت ملی نفت ایران) جایزه شادپور و پیله‌رودی، در نظام‌ها و اصلاحات ساختاری را در قالب شش جایزه از سوی مؤسسه جرجانی اعطا کرد. دکتر حبیب‌الله سمیع، مدیرعامل بهداشت و درمان صنعت نفت که جایزه شادپور و پیله‌رودی را به نمایندگی از طرف سازمان متبوع خود دریافت کرد، گفت: «بیمارستان نفت مسجدسلیمان در صد سال گذشته در راستای مسئولیت اجتماعی برای پرسنل خود و کمک به مناطق محروم خدمات مهمی را در مناطق عشویه، امیدیه، آبادان، ماهشهر، اهواز و… ارائه کرده است». وی ادامه داد: «هرچند تا ۵۰ سال پیش تراخم به دلیل نبود زیرساخت‌های بهداشتی در ایران به‌ویژه در غرب کشور شلیج‌ترت علت ناینیایی محسوب می‌شد تا جایی که بیمارستان نفت مسجدسلیمان اقدامات زیادی را برای مهار این بیماری انجام داد، اما امروزه دیابت شلیج‌ترین دلیل ناینیایی در تمام دنیا و از جمله در کشور ما محسوب می‌شود. از این رو ما با شناسایی جمعیت ۵۰۰ هزار نفری در معرض ابتلا به این بیماری به ارائه خدمات کنترلی بیماری‌زدیابت از قبیل بررسی رتینوپاتی بیماران دیابتی، کنترل فشار چشمی و… در افراد در معرض خطر پرداخته‌ایم». وی با اشاره به اقدامات دیگر شرکت نفت در این منطقه ادامه داد: «از آنجا که آلودگی منشأ بسیاری از بیماری‌های واگیر از جمله تراخم است، شرکت ملی نفت منطقه در گذشته نسبت به تصفیه فاضلاب و جلوگیری از سرریز شدن آن به کارون اقدام می‌کرد، این در حالی است که امروزه وضعیت کارون اسفناک است». از دیگر جوایز بهداشت سلامت عمومی این جشنواره، جایزه آدلاید در سیاست شهری و عمومی بود که برای تأمین آب شرب سالم و فراهم‌کردن دیگر زیرساخت‌های بهداشت محیطی به وزارت جهاد کشاورزی و جایزه گینس در انفاق، اهدا و خدمت بشردوستانه به مرحوم دکتر علی نهاوندی اعطا شد.

محورهای جشنواره چشم‌پزشکی شمس

جشنواره‌های ادواری چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس که به یاد پروفیسور فقید محمدقلی شمس در ۱۱ سال گذشته برگزار شده است، دستاورد مهم دیگری با خود به همراه داشته و آن مقدمات تشکیل «بنیاد شمس» است. دکتر فرزاد محمدی، مدیر جشنواره‌های چشم‌پزشکی شمس، ایده اصلی تشکیل این بنیاد را در اسفند سال ۱۳۸۹ مطرح کرد. اما در دو سال اخیر این ایده شکل جدی‌تری به خود گرفته است. دکتر محمدی در زمینه مأموریت‌های این بنیاد می‌گوید: «بیکبگری چشم‌نوراه‌های ادواری شمس در کنار دیگر بزرگداشت‌های حرفه‌ای مرتبط در این زمینه، ارتقای سطح سواد سلامت در حوزه چشم‌پزشکی و توسعه خودمراقبتی نزد شهروندان ایرانی از طرق مختلف، از جمله بسترهای رسانه‌ای از فعالیت‌هایی است که بنیاد شمس در نظر دارد آنها را در قالب بخشی از مأموریت‌های خود انجام دهد. برای تحقق این امر به‌کارگیری رسانه‌های مختلف سنتی و مجازی و نیز تأمین محتوای مناسب با هدف کمک به شهروندان برای خودمراقبتی از برنامه‌های پیش‌روی این بنیاد است. از آنجا که به‌کارگیری اپلیکیشن‌های مبتنی بر تلفن همراه به‌ویژه در بحث موبایل هلت یا سلامت تلفن همراه به شکل گسترده‌تری در حال توسعه است، بنیاد شمس در راستای اهداف اطلاع‌رسانی خود در نظر دارد به این حوزه نیز ورود پیدا کند. فعالیت‌های چشم‌پزشکی نوع‌دوستانه نیز از دیگر اهداف تعریف‌شده برای بنیاد شمس به شمار می‌رود. از سوی دیگر، تانکون برخی اقدامات در زمینه فعالیت‌های چشم‌پزشکی نوع‌دوستانه به نام بنیاد پروفیسور شمس انجام شده است. برای مثال، در جوامع فقیر نوعی ارائه خدمت به بیمار وجود دارد که به جای اینکه بیمار نزد پزشک برود، پزشک به بالین او می‌رود. بر این اساس، در یک طرح آزمایشی با شعار «فتن برای رسیدن» که در روز جهانی بینایی در سال ۱۳۹۶ در روستای داورزن سبزپور انجام شد، چشم‌پزشکان برای معاینه و درمان نزد بیماران روستا رفتند. توسعه این قبیل اقدامات نیز در آینده کاری این بنیاد پیش‌بینی شده است. تأسیس فرهنگ‌سرای چشم‌پزشکی و موزه بینایی، انتشار خبرنامه بنیاد با عنوان «طیب دیدگان» در موضوع اهلیت حرفه‌ای و سلامت عمومی در چشم‌پزشکی، تسهیل پژوهش در حوزه سلامت جمعیت و مطالعات اپیدمیولوژیک و اعطای گرنت به پژوهشگران این حوزه، از دیگر اهدافی است که در نظر است با عنوان بنیاد شمس انجام شود.»

بررسی بهداشت خانه به خانه/عکس: آرشیو سازمان بهداشت‌ودرمان صنعت نفت

بررسی تراخم در دانش‌آموزان/عکس: آرشیو سازمان بهداشت‌ودرمان صنعت نفت

علم

آینه‌های موازی

رنگ سبز ایران در اطلس تراخم

▮ **سیدفرزاد محمدی***

● بیماری تراخم نوعی بیماری عفونی چشمی است که در مراحل پیشرفته باعث نابینایی می‌شود. ۱۰۰ تا ۱۵۰ سال پیش اغلب کشورهای دنیا به درجاتی از این بیماری مبتلا بودند؛ حتی کشورهای اروپای مرکزی و شمالی نیز این بیماری را در سابقه صدساله خود دارند. در ایران ۵۰ سال پیش نیز تراخم مهم‌ترین عامل نابینایی به شمار می‌رفته است و از این رو سازمان جهانی بهداشت در سال‌های اخیر برای مهار این بیماری در سطح جهان اقدامات گسترده‌ای را مانند تلاش‌هایی که برای کنترل بیماری مالاریا یا فراگیرکردن پوشش واکسیناسیون و مهار سایر بیماری‌های واگیر انجام داد. از سال ۱۳۷۵ خورشیدی به انجام رسانده است. سازمان جهانی بهداشت همچنین تلاش‌های متمرکزتری را به شکل برنامه GET2020 در قالب یک ائتلاف جهانی هدایت می‌کند. بر اساس این ائتلاف، کشورهایی که هنوز بیماری تراخم در آنان به عنوان یک معضل بهداشتی شناخته می‌شود، متعهد شده‌اند تا سال ۲۰۲۰ میلادی نسبت به مهار این بیماری اقدام کنند. با توجه به وضعیت نامعلوم برخی کشورها و اینکه کمتر از دو سال تا پایان این برنامه باقی مانده است، پیش‌بینی می‌شود اجرای این برنامه تا سال ۲۰۲۳ و شاید ۲۰۲۷ هم به طول بینجامد و تمدید شود. لازم به ذکر است بر اساس طبقه‌بندی‌های سازمان جهانی بهداشت، کشورها در زمینه مهار تراخم به سه دسته طبقه‌بندی می‌شوند. اول کشورهایی که می‌دانیم تراخم در آنها کنترل شده است، ولی هنوز اقدامی برای دریافت گواهی نکرده‌اند مانند کشورهای امارات متحده عربی، قطر، عربستان، کویت و احتمالاً عراق. دسته دوم کشورهایی هستند که می‌دانیم آلوده هستند و برای دریافت گواهینامه نیاز دارند فعالیت خود را استمرار بخشند مانند پاکستان، مصر، سومالی، یمن و سودان. گروه سوم کشورهایی هستند که وضعیتشان مشخص نیست مانند افغانستان و لیبی که ضروری است پیمایش تکمیلی در آنان صورت گیرد تا مشخص شود آیا می‌توانند برای دریافت گواهینامه اقدام کنند یا خیر. اطلس تراخم نیز با هدف شناسایی مناطق پاک یا آلوده به تراخم از سوی سازمان جهانی بهداشت منتشر شده است که نسخه آنلاین آن نیز موجود بوده و به‌طور منظم به‌روزرسانی می‌شود. بر پایه ائتلاف GET2020، راهکارهای جراحی پلک معیوب چشم، تجویز آنتی‌بیوتیک در مقیاس وسیع در سطح جامعه، پاکیزگی صورت و کنترل بهداشت محیطی به‌عنوان چهار مکانیسم اصلی مهار تراخم شناسایی می‌شوند. در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که اگر درمان آنتی‌بیوتیک مؤثر است چرا به تراخم به عنوان یک چالش نگاه می‌شود؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت مشکل تراخم نه ابتلای یکباره به این بیماری که عفونت‌های مکرر است؛ عفونت‌هایی که در بلندمدت باعث کدورت قرنیه و در نهایت نابینایی فرد خواهد شد. از طرف دیگر راه انتقال این بیماری از طریق نشستن مگس از صورت فرد آلوده به فرد دیگر به‌ویژه در کودکان است که باعث تکرار عفونت می‌شود. در بعد بهداشت محیط، دسترسی به آب تمیز و فاضلاب بهداشتی و نگهداری ذرات نیم مورد توجه این برنامه است. وزارت بهداشت در مناطق جنوب و جنوب شرق کشور که احتمال آلودگی در آن مناطق بیشتر بود، براساس استانداردهای سازمان جهانی بهداشت پیمایش‌هایی را انجام داد. بر اساس استانداردهای سازمان جهانی بهداشت، کمتر از پنج درصد عفونت فعال در سنین یک تا ۹ سالگی و کمتر از ۰.۲ درصد مژه نابجا و پلک برگشته در سنین بالای ۱۵سالگی، آستانه‌های قابل قبول برای این سازمان است که اگر کشوری در یک دوره زمانی بتواند این آستانه‌ها را محقق کند، می‌تواند تقاضای اعطای گواهی مهار تراخم کند. از همین رو ما در ایران به منظور تکمیل شواهد، سلسله مأموریت‌هایی را با تمرکز بر مناطق مرزی روستایی که در همسایگی افغانستان، پاکستان و عراق قرار دارند، انجام داده‌ایم.

این مناطق بر اساس اطلس تراخم یا آلوده هستند یا وضعیت نامعلومی دارند. بر این اساس، کلیه کودکان با چشم قرمز (مشکوک به عفونت) بررسی شدند که خوشبختانه در میان افراد مورد بررسی هیچ مورد تراخمی دیده نشد. نتایج این بازدیدها و پیمایش‌های منتشرشده قبلی و نتایج مذاکرات حاصل از نشست‌های انجام‌شده با مسئولان اداره آبفا و آموزش و پرورش و… جمع‌بندی شدند و در قالب کتابی که سازمان جهانی بهداشت ترم کرده است، برپونده ۵۰صفحه‌ای ایران تدوین شد. در نهایت این سازمان در شهروپر امسال پیام تبریک رسمی خود را مبنی بر تصدیق مهار تراخم در ایران اعلام کرد. با توجه به شاخص‌های سازمان جهانی بهداشت، به نظر می‌رسد ایران نزدیک به ۲۵ سال باشد که موفق به مهار تراخم شده است، اما اکنون دستاوردهایی بسیار فراتر از حداقل‌های الزامی را تحقق بخشیده‌ایم و با اقدام اخیر دست‌اندرکاران حوزه سلامت چشم، سرانجام موفق به دریافت این گواهینامه شدید و رنگ کشور عزیزمان ایران در اطلس تراخم پاک و سبز شد.

● **مدیر دفتر سلامت چشم وزارت بهداشت**